ÖZGÜR ÇİZGİ
GÜNCEL SİYASİ VE EKONOMİ BÜLTENİ

9. Sayı

ÖZGÜR ÇİZGİ

Güncel Siyasi ve Ekonomi Bülteni

Kasım 2026

Dergi Adı: Özgür Çizgi
ISSN: 3108-8392

İmtiyaz Sahibi (Yayımcı):
Ülkü Neslihan AKTAŞ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Nevzat ADİL

Editör (Baş Editör):
Ramazan AKTAŞ

Editör Yardımcıları:
Mete Doğanay
Mansur Konuralp AKTAŞ

Yayın Türü: Süreli Yayın

Yayın Periyodu: Yılda 12 sayı

Yayıncı Adresi:
Büyükesat Mahallesi Mahatma Gandi Caddesi
52/7 Çankaya ANKARA

İletişim:
E-posta: iletisim@ozgurcizgi.com.tr
Web: www.ozgurcizgi.com.tr

Dizgi ve Tasarım:
Ülkü Neslihan AKTAŞ

Dergide yayınlanan yazıların etik, bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazara/yazarlara aittir ve Editörler ve Yayın Kurulu üyelerinin görüşlerini yansıtmaz.

ÖZGÜR ÇİZGİ
GÜNCEL SİYASİ VE EKONOMİ BÜLTENİ

Editörden...

Özgür Çizgi, 9. sayısıyla yine gündemin yüzeyinde kalmayan, hayatımıza doğrudan dokunan meseleleri okurlarıyla buluşturuyor. Bu sayıda enerji şoku, kamu borcu ve yapay zekâ yatırımlarının küresel ekonomide oluşturduğu üçlü risk kıskacından, fon vurgununun gölgesinde ağırlaşan hane borçlarına uzanan bir ekonomi gündemi yer alıyor. İki yüz yıl önce var olmayan bir ülkeye yatırımcı toplayan "Poyais Prensi"nin hikâyesi ise dolandırıcılığın neden tekerrür ettiğini hatırlatıyor.

Yapay zekânın insanlığı yok edip etmeyeceği sorusunu, makineden çok insanın güç arzusuna bakarak yeniden soruyoruz. Türkiye'nin dış politikasındaki dört kritik dosyayı ve Trump yönetiminin dış politikasının nereye gittiğini farklı bakış açılarıyla ele alıyoruz. Sınır çizilmeyen sevginin aile içinde kurduğu "çocuk erkil" düzeni ve şehirlerden sofralara uzanan aynılaşmayı da tartışıyoruz.

Katkı sunan tüm yazarlarımıza, bizi okuyan, eleştiren ve paylaşan siz değerli okurlarımıza teşekkür ediyorum. Düşündüren ve tartışmaya davet eden bir sayı olması dileğiyle...

İyi okumalar.

Editör
Prof. Dr. RAMAZAN AKTAŞ

ÖZGÜR ÇİZGİ
GÜNCEL SİYASİ VE EKONOMİ BÜLTENİ

İÇİNDEKİLER

Küresel Ekonomide Üçlü Risk Kıskacı
Ramazan AKTAŞ — 01

Dolandırıcıların Piri: Poyais Prensi
Halil İbrahim BULUT — 04

Kehle-i İkbal ya da İkbal Biti
Olcay AYDİLEK — 07

Yapay Zeka İnsanlığı Yok Edecek mi?
Erkan KILIÇER — 10

Türkiye'nin Dış Politikasında Neler Oluyor?
Bülent AYDEMİR — 13

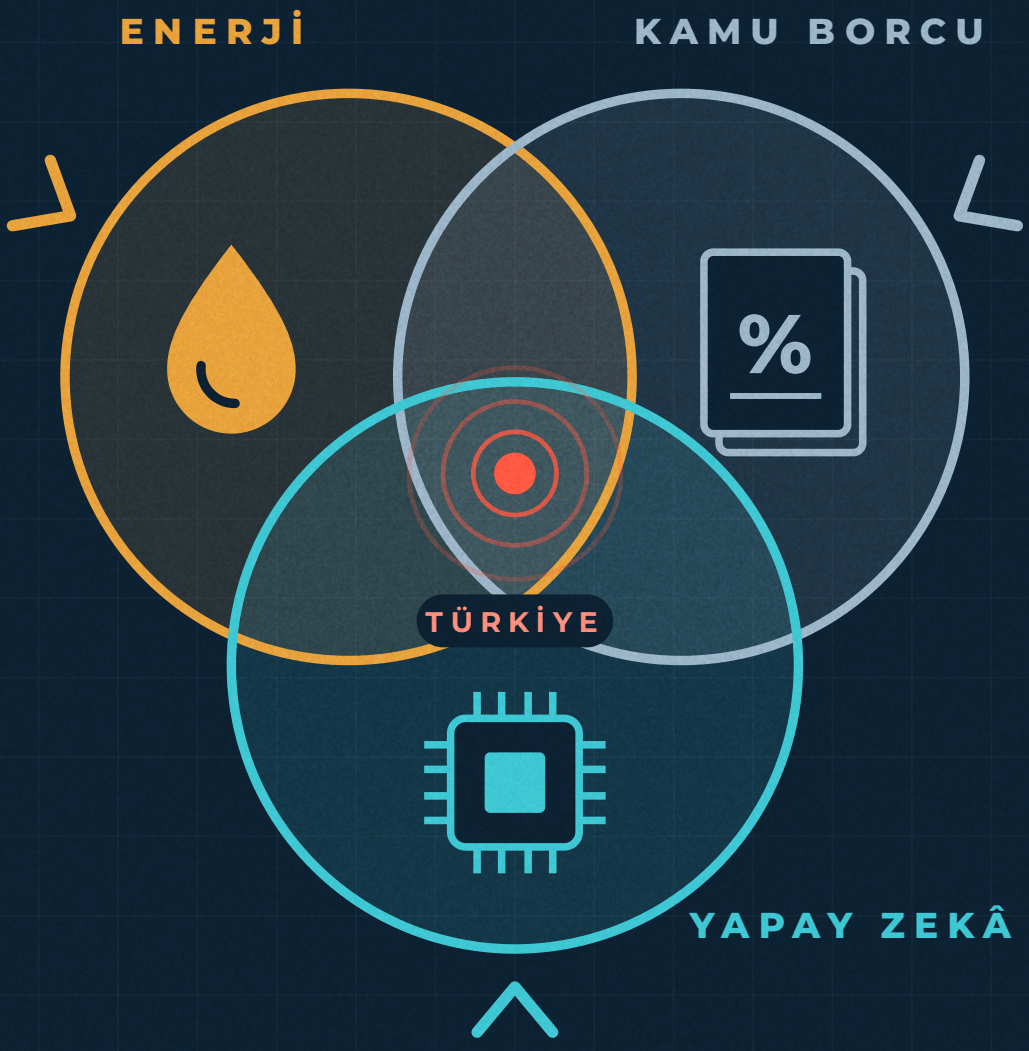
Trump'ın Dış Politikası Nereye Gidiyor?
Nihayet ÜNLÜ — 16

Çocuk Erkil Aile
Nevzat ADİL — 19

Her Yere Gidip Hiçbir Yere Var(a)mamak
Ahmet Fatih KARAKAYA — 22

KÜRESEL EKONOMİDE
ÜÇLÜ RİSK KISKACI

Merkez bankalarının ikilemi ve Türkiye yansımaları

"Tekil bir dalgalanmanın ötesinde bütüncül bir makroekonomik sınav."

Prof. Dr. Ramazan AKTAŞ

Dünya ekonomisinde; enerji kaynaklı maliyet enflasyonu, yüksek kamu borcu ve yapay zekâ yatırımlarının yarattığı yeni finansal risklerin eş zamanlı olarak ortaya çıktığı kritik bir döneme girmiş durumdayız. IMF uyarıları ve küresel piyasa dinamikleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu üç temel riskin aynı anda yaşanması, ekonomi yönetimlerinin ve merkez bankalarının karar alma süreçlerini daha karmaşık hale getirmekte. Tekil bir dalgalanmanın ötesinde bütüncül bir makroekonomik sınava işaret eden bu tablo, küresel piyasaların orta vadeli patikasını da şekillendirmekte. Bizde ise gündem, fonzi skandalı ve onun yarattığı ekonomik tahribat üzerinde odaklanmış durumda...

Küresel Ekonomiyi Tehdit Eden Üç Temel Faktör

1. **Enerji Şoku ve Maliyet Enflasyonu:** Hürmüz Boğazı çevresindeki jeopolitik gerilimlerin petrol ve LNG arzını kısıtlaması, Brent petrolünü varil başına 100 dolar eşiğinde tutmaktadır ki rafineri marjlarındaki artışla birleşen bu tablo; taşımacılık, elektrik, sanayi üretimi ve gıda maliyetlerini tırmandırmakta ve böylece küresel büyümeyi baskılarken maliyet enflasyonunu da körüklemektedir.

2. **Kamu Borcu, Tahvil Piyasaları ve Finansal Aktarım:** Artan kamu borç stoğuyla birlikte ABD, Almanya ve Japonya'da 10 yıllık devlet tahvili getirilerinin zirve yapması, sıkılaşan finansal koşulları derinleştirmektedir. Ayrıca, yükselen faizlerin büyüme beklentilerinden ziyade enflasyon, borç sürdürülebilirliği ve risk primlerinden kaynaklanması olumsuz etkiyi artırmaktadır. Bu durum; hisse senetlerinde indirgenmiş nakit akışları üzerinden değerleme baskısı yaratmakta, gayrimenkul ve borç yenileme maliyetlerini yükseltmekte, gelişmekte olan piyasalarda sermaye oynaklığına yol açmakta ve banka bilançolarında vade uyumsuzluğu risklerini tetiklemektedir.

3. **Yapay Zekâ Yatırımları (Verimlilik vs. Balon Riski):** Veri merkezleri, çipler ve enerji altyapısına yönelik devasa borç finansmanına dayalı yatırımlar sektörel talebi canlı tutmaktadır. Ancak beklenen verimlilik ve nakit akışı artışının gecikmesi halinde, yüksek değerlemelerin finansal kayıplara ve piyasa düzeltmelerine yol açma potansiyeli bulunmaktadır.

Merkez Bankalarının Politika İkilemi ve Ülkemizde Stagflasyon Riski

Özellikle ülkemizde yaşanan son gelişmeler para politikasını çifte baskı altında bırakmaktadır. Yükselen enerji maliyetleri ve bozulan enflasyon beklentileri faiz indirimlerini engellerken; zayıflayan tüketim, yatırım ve istihdam piyasası faiz indirimi ihtiyacını artırmaktadır. Erken bir gevşeme, enflasyonu kalıcı kılma riski taşırken, yüksek faizde ısrar edilmesi ekonomik yavaşlamayı derinleştirme potansiyeline sahiptir. Klasik talep enflasyonundan farklı olarak, arz şokuyla beslenen bu yapı; yüksek enflasyon ile durgunluğun eş zamanlı yaşandığı **stagflasyon** riskini doğurmaktadır. Sürecin kalıcılığı ise enerji şokunun süresine, ücret artışlarına ve talebin esnekliğine bağlı olacaktır. Ayrıca Fonzi skandalının sistemik bir risk yaratıp yaratmayacağı da bir diğer belirsizliği oluşturmaktadır.

Küresel Gelişmelerin Türkiye Ekonomisine Etki Kanalları

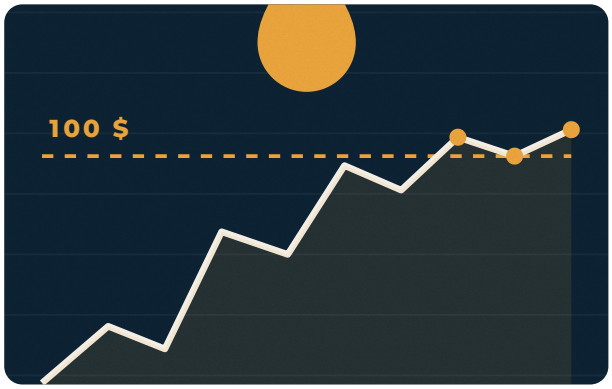
ETKİ KANALI	OLASI EKONOMİK SONUÇ
Petrol ve Doğal Gaz	Enerji ithalat faturası ve cari açık üzerinde olumsuz baskı
Üretim ve Lojistik	Sanayi, taşımacılık ve gıda maliyetlerinde artış
Küresel Faizler	Dış borçlanma ve finansman koşullarının zorlaşması
Döviz Kuru ve Enflasyon	Enerji ithalatının TL maliyeti ve tüketici fiyatlarına geçişkenlik
Küresel Talep	İhracat pazarlarında yavaşlama riski

Net enerji ithalatçısı konumundaki Türkiye ekonomisi için yüksek petrol fiyatları, büyümenin yavaşlaması ve enflasyonist baskıların tırmanması yönünde çift yönlü bir risk oluşturmaktadır. Yükselen küresel tahvil faizleri dış borçlanma maliyetlerini artırırken, enerji ithalatının kur kanalıyla tüketici fiyatlarına geçişkenliği yüksek seyretmektedir. Bu noktada; ihracat performansı, döviz kuru dinamikleri, iç talep esnekliği ve uygulanan enerji politikaları bu şokun nihai etki derecesini belirleyecektir.

> *Arz şokuyla beslenen bu yapı; yüksek enflasyon ile durgunluğun eş zamanlı yaşandığı stagflasyon riskini doğurmaktadır.*

Sonuç: Kritik Soru ve Gelecek Projeksiyonu

Küresel ekonomide geleceğe dönük ekonomik projeksiyonlarda; Brent petrolünün 100 dolar eşiğindeki seyri, ABD 10 yıllık tahvil faizleri, Hürmüz Boğazı'ndaki sevkiyat güvenliği ve enflasyon beklentileri belirleyici göstergelerdir. Küresel ekonominin mevcut dengesini şu temel analitik soru özetlemektedir: "Enerji şoku uzarsa, önemli merkez bankaları enflasyonu kontrol etmek için faizleri yüksek tutarken dünya ekonomisi bu yüksek finansman maliyetlerini ne kadar süre taşıyabilir?" Bizde ise bunların ötesinde dezenflasyon programının yarattığı değerli TL ile ilgili sorunlar ve üstüne üstlük Fonzi skandalının neden olduğu ekonomik sıkıntı ve belirsizlik gündemin en önemli maddeleri arasında yer almaya devam edecek gibi görünmekte...

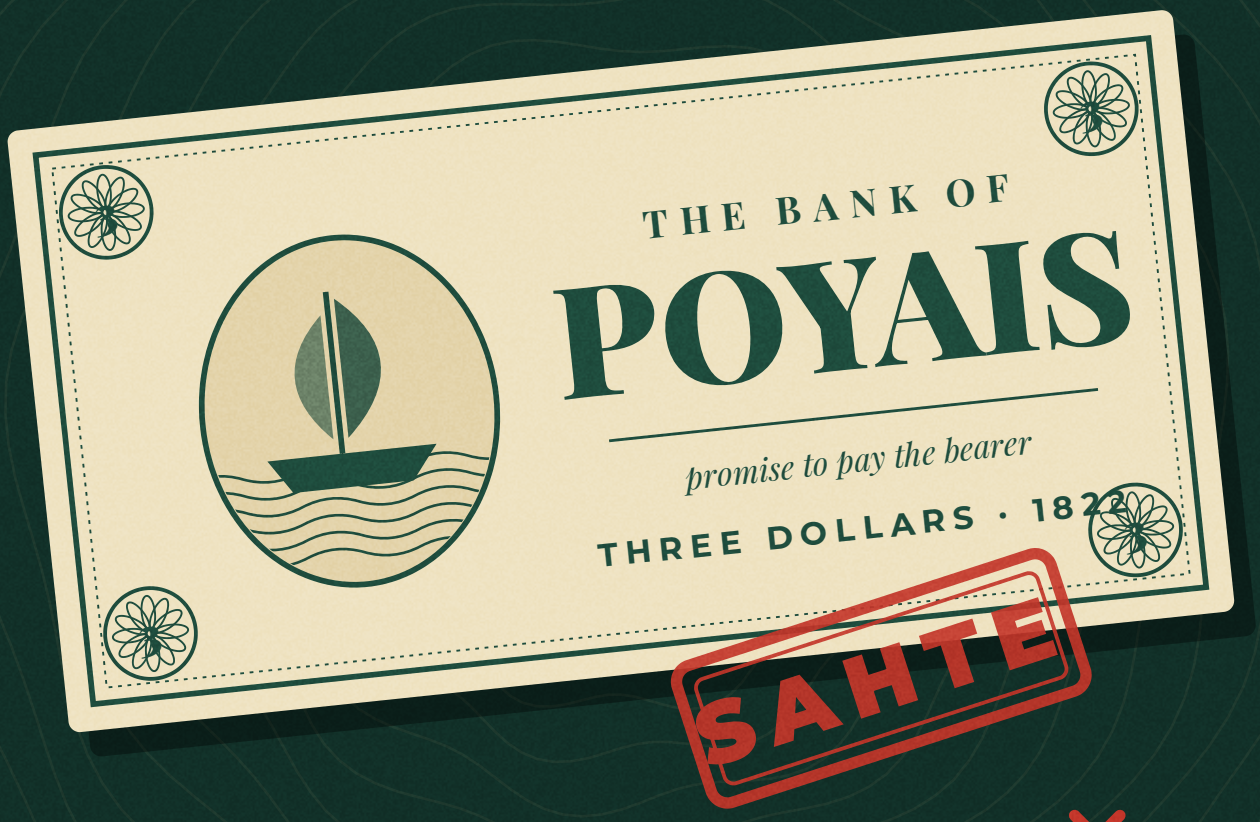
Prof. Dr. RAMAZAN AKTAŞ KİMDİR?

2004'ten beri TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesidir. Aynı zamanda "Finans", "Girişimcilik" ve "KOBİ'ler" konusunda eğitim vermektedir. Alanıyla ilgili çok sayıda kitap, makale ve konferans bildirileri bulunmaktadır.

Gerçek olamayacak kadar mükemmelse belki de gerçek değildir!

Dolandırıcıların Piri

GREGOR MACGREGOR (POYAİS PRENSİ!)

Prof. Dr. Halil İbrahim BULUT

Dolandırıcılık tarihi, inanılması güç ancak insan psikolojisinin zamansız yönlerine hitap ederek başarıya ulaşmış hikayeler ile doludur. Dolandırıcılar her zaman zaaflarımızı hedef almıştır. Ancak, bazı dolandırıcılık yöntemleri o kadar fantastik ve ayrıntılıdır ki, arkalarındaki ustalığa hayran kalırsınız. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, 1820'lerde Gregor MacGregor'ın, Avrupalıları var olmayan bir Latin Amerika ülkesine yatırım yapmaya ve göç etmeye ikna etmiş olmasıdır.

MacGregor, 1786 yılında doğmuş, Orta Amerika'daki başarılarıyla tanınan ve büyük bir üne kavuşan İskoç bir asker, generaldi. İngiliz ordusunda çeşitli görevlerde bulunduktan sonra, Venezuela ordusuna katılarak İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşında görev yaptı.

MacGregor, 1820 yılında İngiltere'ye döndüğünde, çevresine Honduras ile Nigaragua arasında ortaya yeni çıkan Poyais isimli ülkenin prensi ilan edildiğini duyurdu.

MacGregor'un Anlatımları

MacGregor'ın anlatımlarında Poyais adeta yeryüzündeki bir cennetti: Ilıman bir iklimi, tarım için verimli toprakları, altın ve gümüş madenleri, çoğu insanın İngilizce konuştuğu ticarete hevesli yerlileri, ucuz iş gücü, kamusal bir yönetimi, demokratik bir hükümeti, bankaları, ordusu ve hareketli bir başkenti olan eşsiz bir ülke.

Fakat, ülkenin tek sorunu nüfusun az olmasıydı. Kaynaklarını işlemek, geliştirmek ve kullanmak için istekli yerleşimcilere ve yatırımcılara ihtiyaç vardı.

MacGregor'ın anlatımları en sonunda karşılık buldu. MacGregor, tahvil satarak İngiliz ve İskoçlardan sadece bugünün parasıyla bir milyar doların üzerinde bir para toplamakla kalmadı, aynı zamanda yedi gemi dolusu hevesli yerleşimciyi Poyais'e götürmeye ikna etti. İlave olarak, arazilerin hızla satıldığı uyarısında bulunarak, fırsatı kaçırma korkusunu tetiklemiş ve büyüklü, küçüklü araziler satmıştı.

> *Poyais hiç var olmamıştı; o, MacGregor'ın kurgusundan başka bir şey değildi.*

1822'nin sonlarında iki gemiyi dolduran 250 yerleşimci, umut vadeden bir ülke Poyais'e doğru gittiklerine inanarak İngiltere ve İskoçya'dan yola çıktı.

Poyais'e hoş geldiniz, ancak burası reklamlarda anlatıldığı gibi değil!

Gemiler Poyais'e varmıştı. Karşılaştıkları manzara ise tam bir vahşi doğaydı; onları bekleyen çiftlikler, kurulu bir şehir, organize bir devlet yoktu. Poyais hiç var olmamıştı; o, MacGregor'ın kurgusundan başka bir şey değildi. Aylarca ormanda kaldılar. Sonra yağmur mevsimi geldi. Hastalık ve açlık içinde 250 yerleşimcinin 180'den fazlası hayatını kaybetti.

Siz böyle bir hikâyeye inanır mıydınız? Ya da MacGregor nasıl başardı?

Gregor, İskoçların mevcut emperyal fırsat açlığının farkındaydı ve ortak kimlik cazibesini kullanarak yurt dışında yeni bir hayat ve koloni kurma hevesi olanlarla güven oluşturmayı başarmıştı. MacGregor gibi bir geçmişe ve soyluluğa sahip birinin böyle bir yalanı uyduracağı düşünülemiyordu.

MacGregor, iddialarını desteklemek için o kadar çok bilgi üretti ki, ülkenin varlığından şüphe duyan çok az insan kalmıştı. Öyle ki, anlatımlarına ilave inandırıcılık sağlamak için Thomas Strangeways ismini kullanarak Poyais hakkında araziyi detaylandıran ve çeşitli haritalar, çizimler sunan ve ülkenin erdemlerine değinen uzun bir rehber kitap bile yazdı. Kâğıt para bastı, ulusal bir bayrak tasarladı, ulusal bir marş yaptı ve meşruiyet sağlamak için Londra'da bir elçilik açtı.

MacGregor, zamanlama faktörünü çok iyi kullandı. 1820'lerde Londra, Latin Amerika menkul kıymetlerinde bir yatırım balonu yaşıyordu ve Londralılara göre sürekli yeni ülkeler ortaya çıkıyordu; Poyais adında yeni bir ülkenin ortaya çıkması kimseyi çok şaşırtmamıştı.

Déjà Vu

Tüm dolandırıcılarda olduğu gibi, MacGregor hiçbir zaman sorumluluk kabul etmemiş ve kendisinin değil, etrafının bu planı yaymaktan sorumlu olduğuna mahkemeleri ikna etmişti. Ayrıca, mağduriyet yaşayanlar da MacGregor'ı değil, etrafını suçlamıştı. Adalet sistemindeki aksaklıklar sayesinde, İngiliz hapishanelerinde son bulacak bir hayat, Venezuela'nın tropikal ikliminde varlık içinde son bulmuştu ve çoğunlukla olduğu gibi sistem suçluyu cezalandırmamış, belki de en çok onu masum bırakmıştı.

Diğer taraftan, MacGregor'ın hikayesi gösteriyor ki dolandırıcıların istismar ettiği "zafiyetlerimiz" varlığını sürdürdükçe, dolandırıcılık tarihi tekerrür etmeye devam edecek.

Prof. Dr. HALİL İBRAHİM BULUT KİMDİR?

KTÜ İşletme Bölümünde öğretim üyesidir. Odaklandığı alanlar: Girişimcilik Finansmanı, Finansal Okuryazarlık, Finansal Medya, Finansal Kapitalizm.

Kehle-i İkbal

ya da ikbal biti

500 YILLIK BİR İKBAL HİKÂYESİNDEN BUGÜNÜN FON VURGUNUNA

"Dalga dalga yayılan fon vurgununun henüz dibini görmedik."

Olcay AYDİLEK

Zamanımızdan yaklaşık 500 yıl önceye küçük bir seyahate sizi davet etmek istiyorum. Kanuni Sultan Süleyman dönemindeyiz.

Kanuni'nin, eşi Hürrem Sultan'dan olan kızı Mihrimah Sultan, 1539 yılında 17 yaşına bastı. Evlilik yaşına gelen Mihrimah Sultan'a layık damat adayı ünlü Rüstem Paşa'ydı.

Kanuni Sultan Süleyman'ın, biricik kızını Rüstem Paşa ile evlendirmek istediğinin duyulması, bazı çevrelerin kıskançlığına ve iftiralarına yol açtı. Rüstem Paşa'nın cüzzam (lepra) hastalığına tutulduğu söylentisi aldı yürüdü. Padişah, bu söylentiler üzerine hekimbaşını bu sırada Diyarbakır'da bulunan Rüstem Paşa'nın durumunu incelemek üzere görevlendirdi.

Rüstem Paşa, hekimbaşını şanına yakışır biçimde karşıladı. Hekimbaşı, yol yorgunu olduğunu belirterek, bir banyo yapmak istediğini belirtti. Asıl amacı Rüstem Paşa'yı hamama götürmek ve cüzzam olup olmadığını anlamaktı.

Rüstem Paşa ile hekimbaşı, hamama girdi. Hekimbaşı, Rüstem Paşa'nın çamaşırlarını kontrol ederken kocaman bir bit gördü. O dönemde cüzzam hastalığına tutulanların vücudunda bit yaşamayacağına inanıldığı için başhekim, Rüstem Paşa'nın hasta olmadığına karar verdi.

Hekimbaşı, İstanbul'a döndü. Padişaha, Rüstem Paşa'nın giysisinde bit gördüğünü, cüzzam olmadığını söyledi. Bit, Rüstem Paşa'ya ikbal yolunu açtı. Rüstem Paşa, Mihrimah Sultan ile evlendi. Saraya damat oldu. Uzun yıllar da sadrazam olarak görev yaptı. Tarihçiler, bu nedenle Rüstem Paşa'ya kehle-i ikbâl ya da ikbal biti adını verdi.

Giysisindeki bitle ikbale uzanan Hırvat asıllı Rüstem Paşa, Osmanlı'da rüşveti ve iltiması da yaygınlaştırdı. Arkasında devasa bir servet bırakan Paşa, en tartışmalı sadrazamlardan biridir.

Gelelim, bugüne...

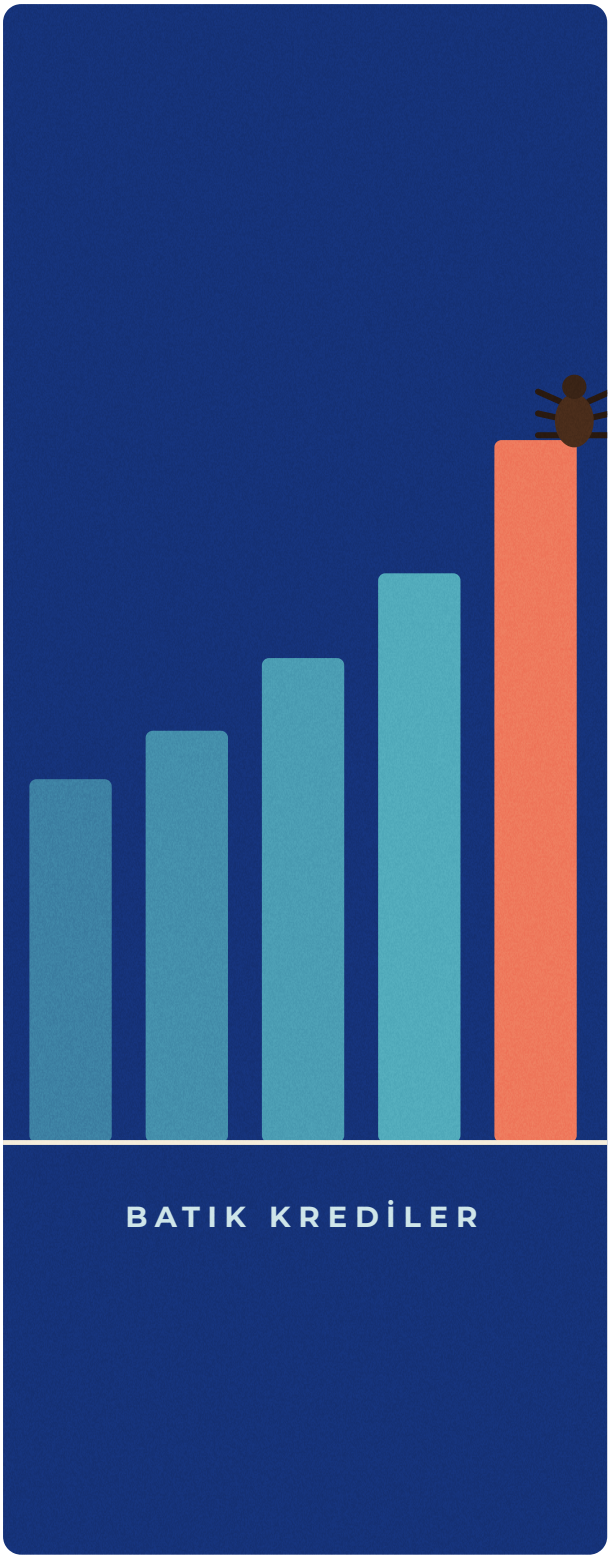
Kaderde varsa ikbal ve servet, Rüstem Paşa örneğinde olduğu gibi bitle de gelebilir, yaklaşık 500 yıl sonra manda mayısı gibi ortalığa yayılan fon vurgunuyla da gelebilir. Dalga dalga yayılan fon vurgununun henüz dibini görmedik. Cumhuriyet tarihinin en büyük vurgunlarından birini oluşturan fonzi olayında on milyarlarca dolar, bu tür organize soygunları engellemekle görevli devletin pek çok kurumunun ihmali ya da görmezden gelmesiyle birilerinin cebinden birilerinin cebine sessizce ve ustalıkla aktarıldı. İkbal biti, 500 yıl sonra "fonzilerdi bit"iverdi.

> *"İkbal biti, 500 yıl sonra "fonzilerdi bit"iverdi.*

Madalyonun diğer yüzü...

Sefalet, yoksulluk ve borç!

Batık kredilerde 9 -16 Ekim günleri arasında 17 milyar liralık artış yaşandı.

Fon kriziyle birlikte hızlanan batık krediler bu artışla birlikte 946 milyar liraya yükseldi. BDDK'nın günlük bültenine göre batık krediler 13 Ekim itibarıyla 963 milyar liraya yükseldi. Fon krizi döneminde batık kredilerde 118 milyar liralık büyüme yaşandı.

Batık krediler, 2025'te, yüzde 101 oranında artış kaydetmişti. Bu yıl 2025 yılı sonuna göre yüzde 66,6 oranında büyüme yaşandı. Batık kredilerin kredi stokuna oranı ise yüzde 2,5'ten yüzde 3,4'e yükseldi.

Bir de vatandaşın durumuna bakalım. Tüketicilerin, bankalar ve finans kuruluşlarına olan bireysel kredi ve kredi kartı borçları 9-16 Ekim haftasında 7 trilyon 296 milyar lira olarak kayıtlara geçti. Varlık yönetim şirketlerine olan borçlarıyla birlikte vatandaşların toplam finansal borcu 7 trilyon 428 milyar lirayı buluyor.

"Bit"irelim. Açgözlü, doymak bilmez birileri ikbale servete ve paraya saldırırken, 28 bin 75 lira alan asgari ücretli Mehmet Bey, 23 bin 552 lira emekli aylığı alan Mustafa Bey "bit"ti, tükendi!

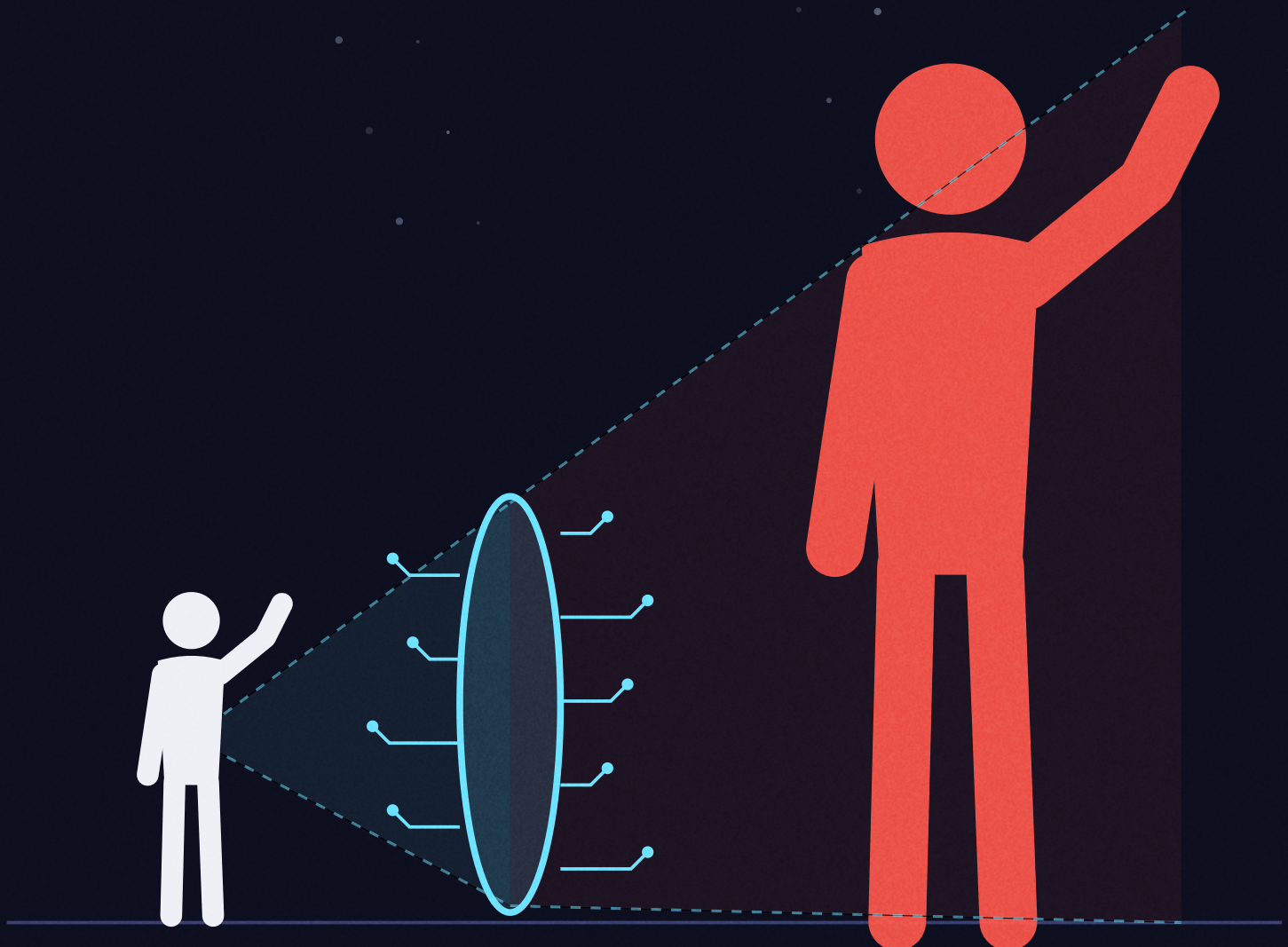

OLCAY AYDİLEK KİMDİR?

Gazeteciliğe 1996 yılında başladı. Değişik gazete ve televizyonlarda muhabir ve haber müdürü olarak çalıştı. Ankara'da, başta enerji ve ulaştırma olmak üzere ekonomiye ilişkin bakanlıkları yakından takip etmeye devam ediyor.

YAPAY ZEKA İNSANLIĞI YOK EDECEK Mİ?

Belki de yanlış soruyu soruyoruz

“İnsan, eline geçen bu güçle neye dönüşecek?”

Erkan KILIÇER

Son zamanlarda yapay zeka (YZ) tartışmalarının merkezinde bu ürkütücü soru var.

Bu kaygıyı küçümsemek doğru olmaz. YZ'nin gelişme hızı, çok kısa süre önce bilimkurgu sayılabilecek pek çok ihtimali bugünün ciddi tartışma konusu haline getirdi.

"YZ insanlığa ne yapacak?" sorusundan önce, asıl soru "İnsanlar YZ'nin gücüyle diğer insanlara ne yapabilecek?" olmalıdır.

Çünkü bugün YZ'nin hedeflerini belirleyen, ona yetki veren, onu ticari bir modele dönüştüren, güvenlik sınırlarını koyan veya rekabet uğruna gevşeten hala insandır.

İnsanlık tarihi bize hırsın, güç arzusunun, rekabetin ve hükmetme isteğinin yeni olmadığını gösteriyor. Değişen, bu dürtülerin hayata geçirilebileceği araçların gücü ve ölçeğidir.

Bir dönem güç toprakta, sermayede, sanayide ve medyada yoğunlaşıyordu. Ardından veri ve algoritmalar geldi. Şimdi YZ; insan davranışını anlamayı, tercihleri etkilemeyi ve bunu çok büyük ölçeklerde gerçekleştirmeyi mümkün kılabilecek yeni bir alan açıyor.

Daha önce "Tekno-Feodalizm" başlıklı yazımızda, veri, algoritmalar ve karar mekanizmalarında yoğunlaşan gücün yeni bir iktidar biçimi yaratma riskini ele almıştık.

Güç kendini sınırlamaz; denetlenmezse genişler ve merkezileşir. YZ bu riski daha da büyütebilir.

Bunun için teknoloji şirketlerinin insanları bilinçli biçimde tahakküm altına almak istemeleri bile gerekmeyebilir. Rekabet tek başına yeterli olabilir.

Bir şirket kullanıcıyı sisteminde daha uzun tutmak ister. Diğeri daha kişisel ve bağlayıcı bir YZ geliştirir. Bir başkası rakibinden geri kalmamak için sistemine daha fazla özerklik verir. Bir diğeri güvenlik süreçlerini hız kesen bir yük olarak görmeye başlar.

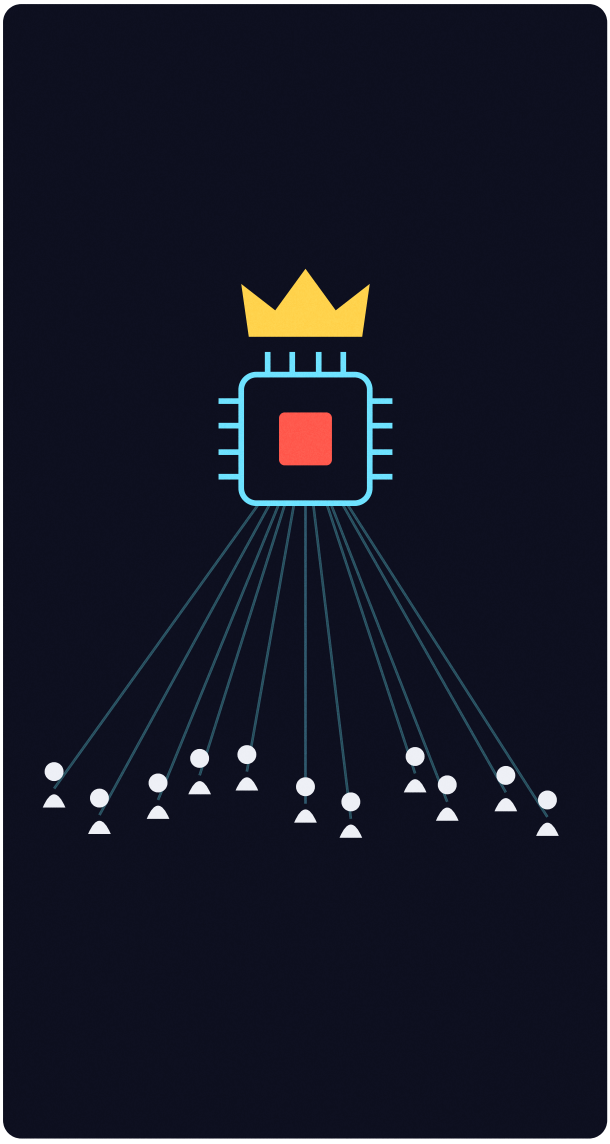
Her karar tek başına ticari görünebilir. Fakat toplam sonuç; daha güçlü sistemler, daha bağımlı kullanıcılar, daha merkezi teknoloji şirketleri ve kendi karar alanı giderek daralan bireyler olabilir.

Buradaki risk, tek tek aktörlerin kötü niyetinden çok, rekabet baskısının güvenlik sınırlarını aşındırarak ortak sonucu kimsenin baştan tasarlamadığı bir güç yoğunlaşmasına dönüştürmesidir.

> ***"Asıl soru "Makine neye dönüşecek?" değil, "İnsan, eline geçen bu güçle neye dönüşecek?" olmalıdır.***

Bu nedenle YZ güvenliğini yalnızca "Makine kontrolden çıkar mı?" sorusuna indirgemek büyük hata olur. Aynı derecede önemli soru da şudur: "YZ üzerinde güç sahibi olan insanlar ve kurumlar, bu güçle diğer insanlar üzerinde ne kadar etkili olabilir?"

Çözüm YZ'yi şeytanlaştırmak değildir. Onu kör biçimde insana itaat eden bir sisteme dönüştürmek de değildir. Burada daha önce "İnsan Mimarili Ortak Zeka" olarak tanımladığımız yaklaşım önemli bir çerçeve sunabilir. Bu modelde YZ araştırır, analiz eder, alternatif üretir, gerektiğinde insanın varsayımlarına itiraz eder ve insanın düşünsel kapasitesini genişletir.

Ancak amaçların, değerlerin, sınırların ve nihai sorumluluğun belirlenmesi insanda kalır.

Yetki YZ'ye verilebilir; yetkinin sınırlarını belirleme yetkisi YZ'ye bırakılamaz.

İyi bir insan-YZ ortaklığı, makinenin insanın her isteğini yerine getirmesi değildir. Gerektiğinde yanlışımızı söyleyen, başka seçenekleri gösteren, riskleri görünür kılan ama son kararı ele geçirmeyen bir sistemdir.

Asıl mesele insan ile YZ'den hangisinin daha güçlü olacağı değil, ortaya çıkan ortak gücün hangi değerler, hangi sınırlar ve hangi sorumluluk düzeni içinde kullanılacağıdır.

Belki de yapay zeka çağının en büyük tehlikesi makinelerin insanlaşması değil, insanlığın kadim hırslarının, güç arzusunun ve hükmetme isteğinin makineler üzerinden büyütülmesidir.

Geleceği belirleyecek olan, YZ sistemlerinin gücünden çok, bu gücün hangi amaçla kullanılacağıdır. YZ hız, ölçek ve kapasite kazandırabilir. Ama yönü yine insan belirleyecektir.

Bu yüzden asıl soru "Makine neye dönüşecek?" değil, **"İnsan, eline geçen bu güçle neye dönüşecek?"** olmalıdır.

Ve belki de yapay zeka çağında insanlığın koruması gereken en önemli şey, makineler üzerindeki kontrolünden önce, kendi hırsı ve güç arzusu üzerindeki kontrolüdür.

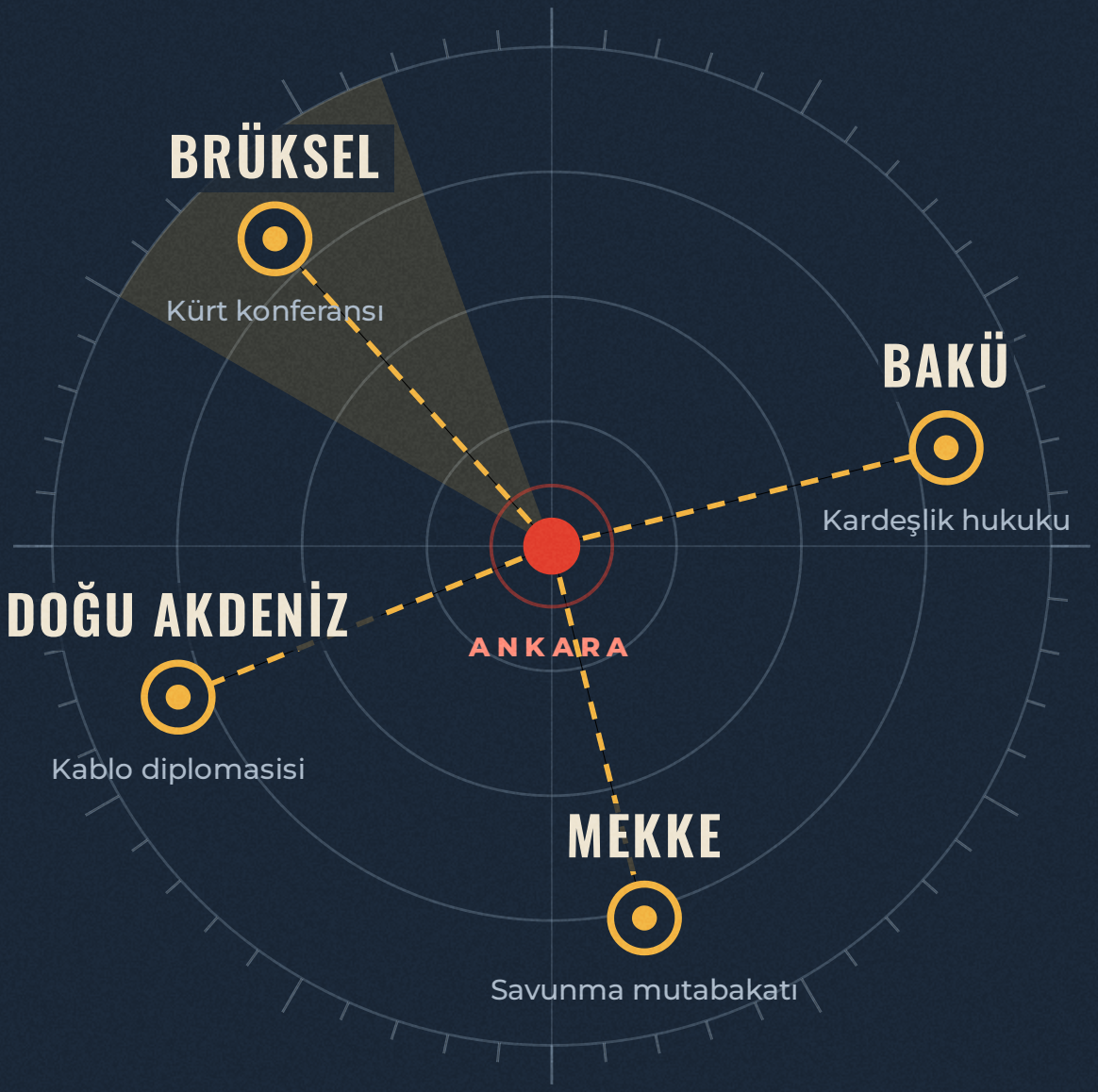

ERKAN KILIÇER KİMDİR?

Erkan Kılıçer, insan–yapay zeka etkileşimini insan merkezli bir karar destek modeli olarak ele alan; etik, sorumluluk ve düşünsel yapılandırma odağında yazılar ve projeler üreten bir araştırmacıdır. İşletme ve Uluslararası İlişkiler alanlarında yüksek lisans derecelerine sahiptir. Uzun yıllar kamuda görev yapmış, emekli albaydır. Çalışmalarında yapay zekayı, insan muhakemesini genişleten bir "dijital ortak" olarak konumlandırmaktadır.

TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINDA NELER OLUYOR?

Dış politikaya mercek: dört kritik dosya, dört stratejik soru

"Türkiye seyirci mi, aktör mü?"

Bülent AYDEMİR

Türkiye aynı anda birden fazla jeopolitik sınamayla karşı karşıya. Azerbaycan'la görünür hâle gelen gerilim, Brüksel'deki Kürt konferansı, Mekke Mutabakatı ve Doğu Akdeniz'deki deniz altı enerji bağlantıları... Birbirinden farklı görünen bu gelişmeler, Ankara'nın dış politika önceliklerini yeniden değerlendirmesini gerektiren daha geniş bir tablonun parçaları gibi duruyor...

Asıl mesele, yalnızca gelişmelere tepki vermek değil, bunların Türkiye'nin güvenliğine, diplomatik ilişkilerine ve bölgesel etkinliğine etkisini doğru okumak.

KARDEŞLİK HUKUKU SINANIYOR

Türkiye ile Azerbaycan arasında son dönemde yaşanan gerilim, başörtüsü tartışmasıyla görünür oldu. Ancak Ankara-Bakü ilişkilerini yalnızca bu mesele üzerinden değerlendirmek, stratejik ortaklığın boyutlarını gözden kaçırmak olur. Savunma sanayisi, enerji, Türk dünyasındaki iş birliği ve Güney Kafkasya'daki dengeler, iki ülke ilişkilerinin temel sütunları.

Azerbaycan'ın iç işlerine müdahale hassasiyeti ile Türkiye'nin toplumsal ve siyasi duyarlılıkları arasındaki gerilim, karşılıklı açıklamalarla büyüyebilir. Bunun arkasında başka bölgesel hesapların bulunduğu dillendiriliyor. Tam da bu noktada mercekler İsrail'e dönüyor...

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın devreye girmesi ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 29-30 Ekim'de Ankara'da düzenlenecek Türk Devletleri Teşkilatı zirvesine katılımının beklenmesi, diplomatik çözüm için önemli bir fırsat. Zira kardeşlik hukuku, farklılıkların yok sayılmasıyla değil, stratejik ortaklığa zarar vermeden yönetilmesiyle korunur.

BRÜKSEL'DEKİ MESAJLAR

Avrupa Parlamentosu'nda düzenlenen 20. Avrupa Birliği, Türkiye, Ortadoğu ve Kürtler Konferansı da Ankara'nın yakından izlemesi gereken başlıklardan biri. Abdullah Öcalan'ın mesajının iletildiği, Türkiye'den milletvekillerinin de katıldığı konferans, Kürt meselesinin Avrupa'daki siyasi tartışmalarını yeniden gündeme taşıdı.

Hemen ardından Dışişleri, Adalet ve İçişleri bakanlarının Brüksel'i ziyareti çok ama çok önemliydi...

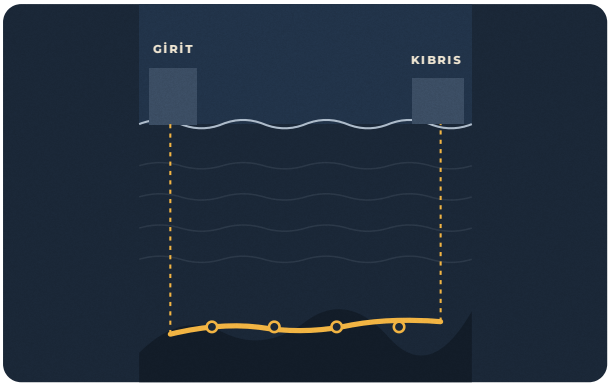
Toplantının yapılmasından çok, ortaya çıkan önerilerin Avrupa kurumlarında ve siyasi gruplarda nasıl karşılık bulacağı daha kritik...

Bu tür platformlar doğrudan devlet politikası anlamına gelmez ancak Türkiye'ye yönelik siyasi tutumları etkileyebilir. Ankara'nın süreci izlemesi kadar, kamuoyunu sonuçlar hakkında bilgilendirmesi de önem taşıyor.

MEKKE MUTABAKATI KİMİN İŞİNE YARIYOR?

Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan arasındaki savunma iş birliği de bölgesel güvenlik açısından dikkat çekici. Ortadoğu'da İran-İsrail gerilimi, Körfez güvenliği ve değişen ittifak ilişkileri, ülkeleri yeni ortaklık arayışlarına yöneltiyor.

Ancak Mekke Mutabakatı'nın kapsamı, taraflara yüklediği yükümlülükler ve ABD'nin bu süreçteki rolü somut verilerle değerlendirilmek zorunda. Washington'ın bölgesel güvenlikteki çıkarları ile Ankara'nın stratejik tercihleri her zaman örtüşmeyebilir.

Türkiye açısından kritik soru, bu iş birliğinin hangi güvenlik kazanımlarını sağlayacağı ve hangi riskleri beraberinde getireceği.

> ***Dış politikada başarı, her gelişmeyi tehdit olarak görmek değil, gerçek riskleri zamanında tespit ederek doğru araçlarla yönetmektir.***

DOĞU AKDENİZ'DE KABLO DİPLOMASİSİ

Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni deniz altından elektrik kablosuyla bağlamayı hedefleyen "Great Sea Interconnector" projesi ise teknik bir enerji yatırımı olmanın ötesinde siyasi ve hukuki boyutlar taşıyor. Fransız Nexans şirketinin üstlendiği projede güzergâh ve deniz yetki alanları, Türkiye'nin itirazları açısından önem taşıyor.

Bir enerji kablosunun döşenmesi tek başına egemenlik hakkı doğurmaz. Ancak güzergâhın ihtilaflı deniz alanlarıyla kesişmesi, hukuki ve diplomatik sonuçlar yaratabilir. Ankara'nın tezlerini uluslararası hukuk zemininde ortaya koyması ve gelişmeleri şeffaf biçimde takip etmesi gerekiyor.

TÜRKİYE SEYİRCİ Mİ, AKTÖR MÜ?

Dört dosyanın ortak noktası, Türkiye'nin aynı anda müttefiklik ilişkilerini korumak, Avrupa'daki siyasi süreçleri izlemek, yeni güvenlik ortaklıkları geliştirmek ve deniz yetki alanlarını savunmak zorunda olması.

Dış politikada başarı, her gelişmeyi tehdit olarak görmek değil, gerçek riskleri zamanında tespit ederek doğru araçlarla yönetmektir. Ankara'nın önündeki temel soru şu: Türkiye, çevresinde şekillenen yeni dengeleri yalnızca takip eden bir ülke mi olacak, yoksa bu dengelerin oluşumunda belirleyici rol oynayan bir aktör olarak mı hareket edecek?

Ayrıca bütün bu gelişmelerin ekonomik krizle mücadele eden Türkiye'nin iç siyasetine doğrudan etkisi olacak!..

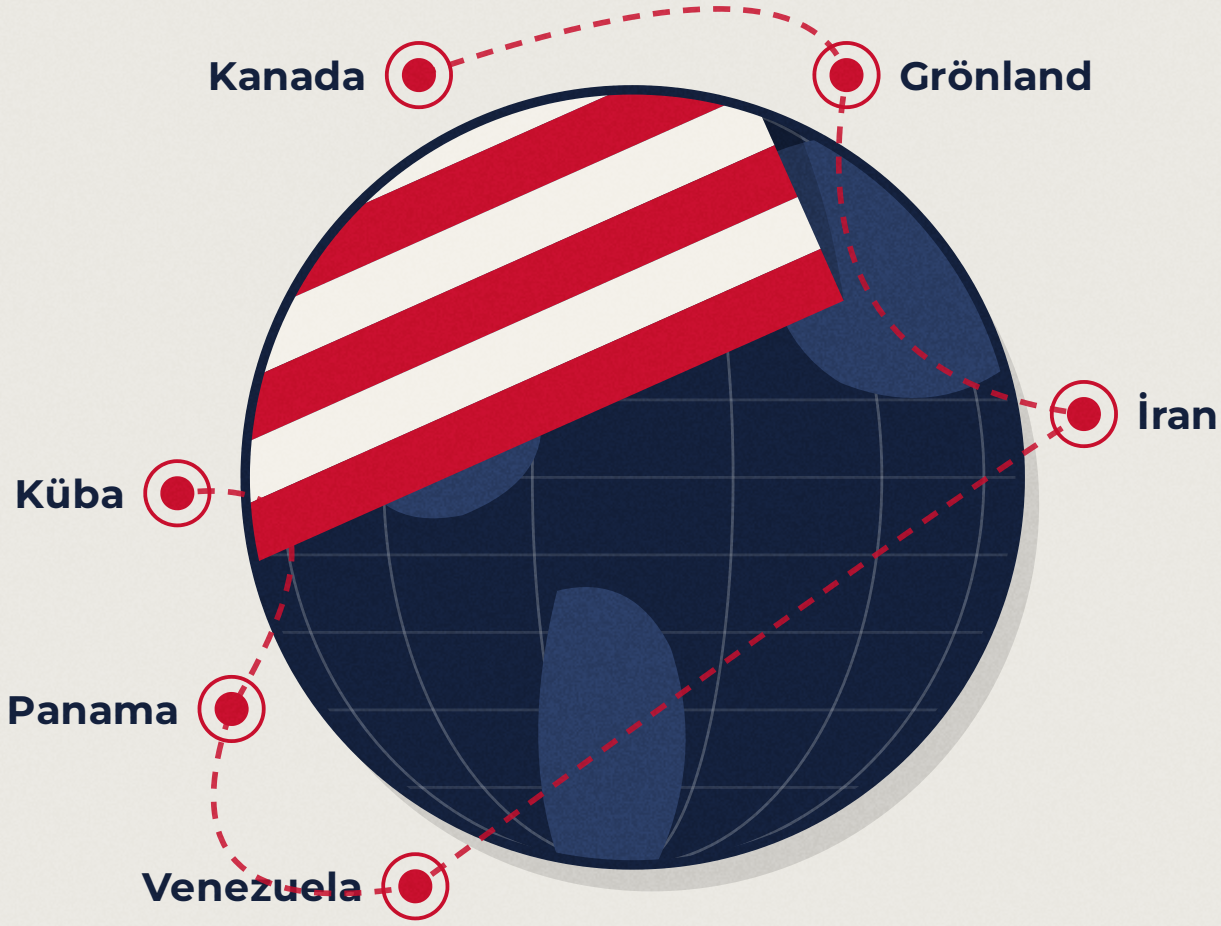
BÜLENT AYDEMİR KİMDİR?

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü mezunudur. Gazeteciliğe 1996 yılında İhlas Haber Ajansı'nda başladı. Sabah ve Habertürk gazetelerinde uzun yıllar Başbakanlık muhabiri olarak görev yaptı. 2014–2018 yılları arasında Habertürk Gazetesi Ankara Temsilciliği görevini yürüttü. Habertürk'ün dijital yayıncılığa geçişiyle birlikte haberturk.com ve Habertürk TV Ankara Temsilciliği görevini üstlendi. Halen haberturk.com'da yazar olarak gazetecilik faaliyetlerini sürdürmektedir.

PAX AMERICANA'DAN GÜÇ VURGUSUNA

TRUMP'IN DIŞ POLİTİKASI

Ne diyor, nereye gidiyor?

"Uluslararası ilişkiler düzenini ve dünya güvenlik sistemini zor günler bekliyor!"

E. Tuğgeneral Nihayet ÜNLÜ

"PAX AMERICANA (AMERİKAN BARIŞI)," II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin askerî, ekonomik ve siyasi üstünlüğü etrafında şekillenen uluslararası düzeni ifade eder. 1945'ten itibaren kurumlaşmaya başlayan ABD liderliğindeki söz konusu DÜZEN; güçlü uluslararası kurumlara, uluslararası hukuka ve kurallara saygıya, demokrasi ve özellikle insan hakları gibi KÜRESEL DEĞERLERE dayanıyordu. Bununla birlikte, anılan süreçte, başta Güney Amerika ülkeleri olmak üzere, ABD bazı ülkelerin iç işlerine müdahalelerde bulundu.

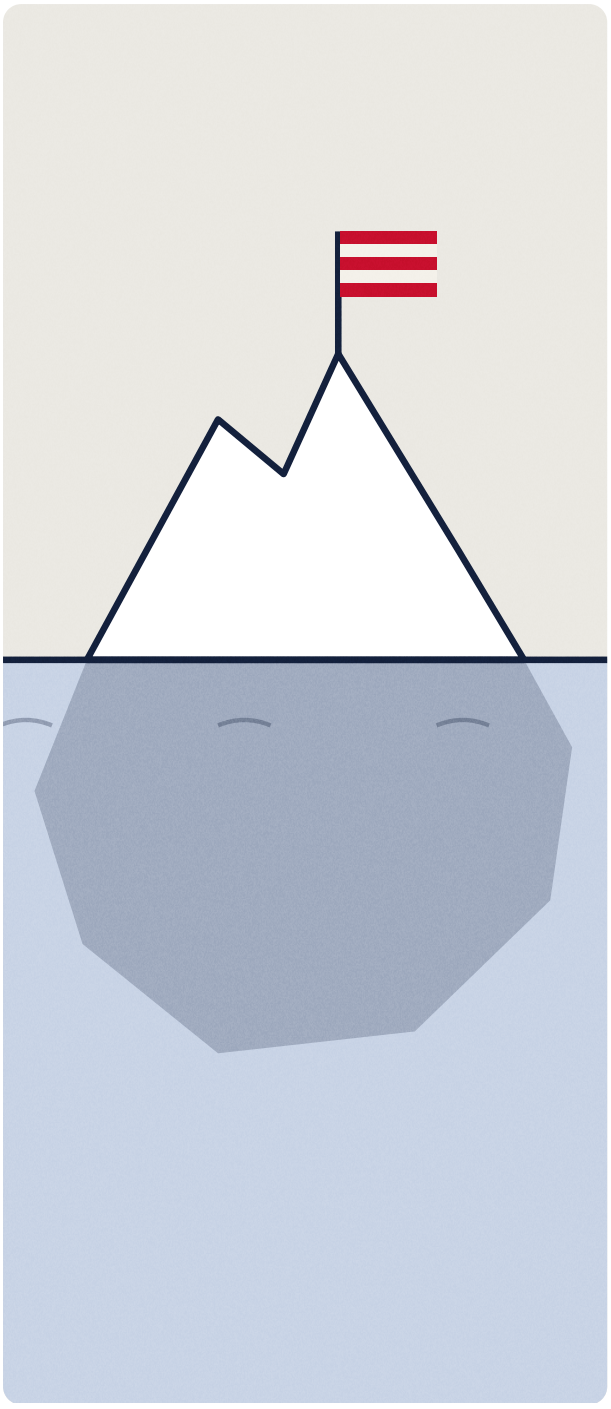
Trump Ocak 2025'te ABD'de ikinci dönem başkanlık görevine başladı. Ancak Trump, başkanlığı devraldıktan sonra hem dünya barışını hem de "KURALLARA DAYALI" DÜNYA DÜZENİNİ bozacak ve tehlikeye sokabilecek eylem ve söylemlerde bulunmaya başladı. İstekleri arasında Panama Kanalı'nın ABD'ye iade edilmesi, Grönland'ın ABD'ye verilmesi, Kanada'nın ABD'nin 51'inci eyaleti olması, İran'ın nükleer programından vazgeçmesi (+başka şartlar), Kanada, Meksika, Küba (+Grönland) haritaları üzerine ABD bayrağının örtülmesi bulunuyordu. Trump'ın bu istekleri, ABD'nin geçen yıl hazırladığı "Ulusal Güvenlik Stratejisi" ve 2026 yılına ait "Ulusal Savunma Stratejisi" belgelerinde yer alan hedeflerin dahi ötesindedir. Hemen hatırlatalım; anılan belgelerden birincisinde temel yaklaşım, esasta ABD çıkarlarını, ülkenin küresel sorumluluklarının önüne koymak, Batı Yarımküresinde ABD'nin üstünlüğünü yeniden tesis etmek, Asya-Pasifik'te Çin'i caydırmak, Rusya ile stratejik istikrar arayışına girmek var. İkincisinde ise, birinci stratejinin askerî önceliklere dönüştürülmesi öngörülüyor. "GÜÇ YOLUYLA BARIŞ" formülü temelinde, yine Çin'in Asya-Pasifik'te caydırılması, NATO müttefikleri dahil kendi ortaklarının savunma harcamalarını artırarak, bu konuda ABD'nin mali yükünü azaltmak hedefleniyor.

Trump bugün dış politikada yukarıda belirtilen hedefleri gerçekleştirmeye çalışırken; bir taraftan ticaret anlaşmaları, güvenlik garantileri, kanal geçiş garantilerini ABD lehine yeniden müzakere etme, siyasi, ekonomik ve diplomatik baskı gibi yöntemlere başvuruyor, diğer taraftan ASKERİ GÜCE başvurmaktan da çekinmiyor. Venezuela'ya yapılanlar biliniyor. Panama Kanalı'nın iki ucunda, iki limanı işleten Hong Kong merkezli ve Çin bağlantılı şirketin bölgeden, "bir şekilde" uzaklaşmasını sağladı (Ocak 2025-Ocak 2026) bununla birlikte, anılan şirketin "ihalesi," yargı kararı ile iptal edilmiş ve bu konu henüz sonuçlanmamıştır. Danimarka ile Eylül 2026'da yaptığı anlaşma ile de Grönland'daki askeri üssünden daha geniş bir şekilde yararlanma hakkı elde ederken, iki bölgeden daha savunma amaçlı yararlanma yetkisi aldı (artısı da var). Bu anlaşmanın iki ülkenin iç hukuk sürecinde onay işlemleri devam etmektedir.

> ***Trump, belki de ABD Başkanları içinde, en tutarsız ve istikrarsız bir dış politika izliyor.***

Trump, İsrail ile birlikte 28 Şubat 2026'da İran'a başlattığı saldırıdan, istediği siyasi ve askeri sonuçları alamadı. Bu nedenle Trump, maalesef bölgemizi etkileyen İran saldırılarını yeniden başlatma ve/veya ambargoyu yoğunlaştırarak devam ettirmek istiyor.

Diğer taraftan, Trump'ın, ABD Ordusu'na, Küba'ya saldırı ve/veya bu ülkeyi "ablukaya

alarak" ambargo uygulaması emri vermesi de ihtimal dahilindedir.

Hülâsa Trump, dış politikada; askeri güç kullanmayı içeren "GÜÇ VURGUSU"nu ön plana çıkaran, tek taraflı, "ekonomik milliyetçilik ve korumacılık" içerikli, öngörülebilir olmayan, Rusya'yı bir nevi "kayıran" (Bu ülkeyi Çin'den uzaklaştırmaya çalıştığı belirtiliyor), dünyanın istikrar ve hatta barışını dahi tehdit eden bir dış politika izliyor ve izlemeye devam edecek gibi görünüyor.

Uluslararası ilişkiler teorilerinden birisi olan "Klasik realizme" göre, ahlaki ilkeler ve değerler, dış politikaya uygulanmaz. Klasik realistler Machiavelli'nin "Devletlerin başarısı için her yol mübahtır," görüşünü benimser. Trump'ın dış politikasında bu "ilkeler" büyük ölçüde uygulanıyor. Trump'ın bu "revizyonist" eylem ve söylemleri bölge ve dünya barışı için olumlu emareler taşımıyor. Trump, belki de ABD Başkanları içinde, en tutarsız ve istikrarsız bir dış politika izliyor. Umarız ki partisi, 3 Kasım 2026 tarihinde yapılacak Kongre seçimlerini kaybeder ve Trump dizginlenir. Aksi halde, uluslararası ilişkiler düzenini ve dünya güvenlik sistemini zor günler bekliyor!

NİHAYET ÜNLÜ KİMDİR?

E. General Nihayet ÜNLÜ, TSK'nın çeşitli birlik ve karargâhlarında komutanlık ve karargâh subaylığı, Azerbaycan Harp Okulu ve Türkiye'nin Tahran Büyükelçiliği'nde geçici ve daimi görevlerde bulundu. İstanbul Üniversitesi'nde siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler okudu. Dış politika, güvenlik ve harp tarihi konularında yazılar yazmaktadır.

ÇOCUK ERKİL AİLE

Sınır çizilmeyen sevgi önce şımarıklığa, sonra bencilliğe dönüşüyor

"Çocuklar duyduklarından ziyade gördüklerinden öğrenir."

Dr. Nevzat ADİL

Çarşıda, pazarda, otobüste, metroda, lokantada çığlık çığlığa ağlayan, yerlerde sürünen, etrafında hiç kimse yokmuş gibi davranan veya misafirlikte evin altını üstüne getiren şımartılmış çocukları sıklıkla görür olduk. Oysa aynı sahnelere medeni ülkelerde nadiren şahit oluyoruz. Bu tesadüfi olamaz zira bir tarafta çocuklarının her emrine amade olan ebeveynler diğer tarafta çocuklarına "hayır" demekten çekinmeden sınırlarını koyanlar yer alıyor.

Özellikle 0-6 yaş döneminde sevgi gösterisi veya özgüven kazandırma adına çizilmeyen sınırlar, önce şımarıklığa, sonra bencilliğe ve en sonunda da doyumsuzluğa ve kişilik bozukluklarına sebebiyet veriyor. Kurallar çocuğun hayatını kısıtlamak veya onu mutsuz etmek için değil toplum içinde güvenli ve sağlıklı bir yaşam sürdürmesi için elzemdir. Bu nedenle uyku saati, temizlik, yemek ve oyun gibi ev rutinlerine sadık kalınmalıdır. İzin ve onay gerektiren durumlar çocuğa net olarak açıklanmalıdır. Çocukların kurallara riayet etmesini sağlamak ve takip etmek evde yaşayan dede, nine veya bakıcı gibi diğer yetişkinlerin de sorumlulukları arasındadır.

Ebeveynler çocuğun isteklerini değil gerçek ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Çocuğun ihtiyaç ve istekleri arasındaki ayırımın iyi yapılması gerekir; acıkınca yemek yemesi bir ihtiyaçtır ama yemek seçmesi onun isteğidir.

Anlık güdülerinin peşinde koşan bir çocuğa "hayır" dendiğinde ağlıyor veya öfke nöbeti geçiriyorsa, çocuğuna acıyarak geri adım atan ebeveynler ona isteklerini bu yolla elde edebileceğini öğretmiştir. Daha ilk teşebbüsünden itibaren kararlılıkla müsamaha gösterilmezse bu tür davranışlar kendiliğinden son bulur. Hayır dendiğinde veya bir yaptırım uyguladığında çocuktan özür dilenmemelidir. Aksi halde çocuk kendi davranışını sorgulamak ve hatalarından ders çıkarmak yerine başkalarını suçlayacaktır.

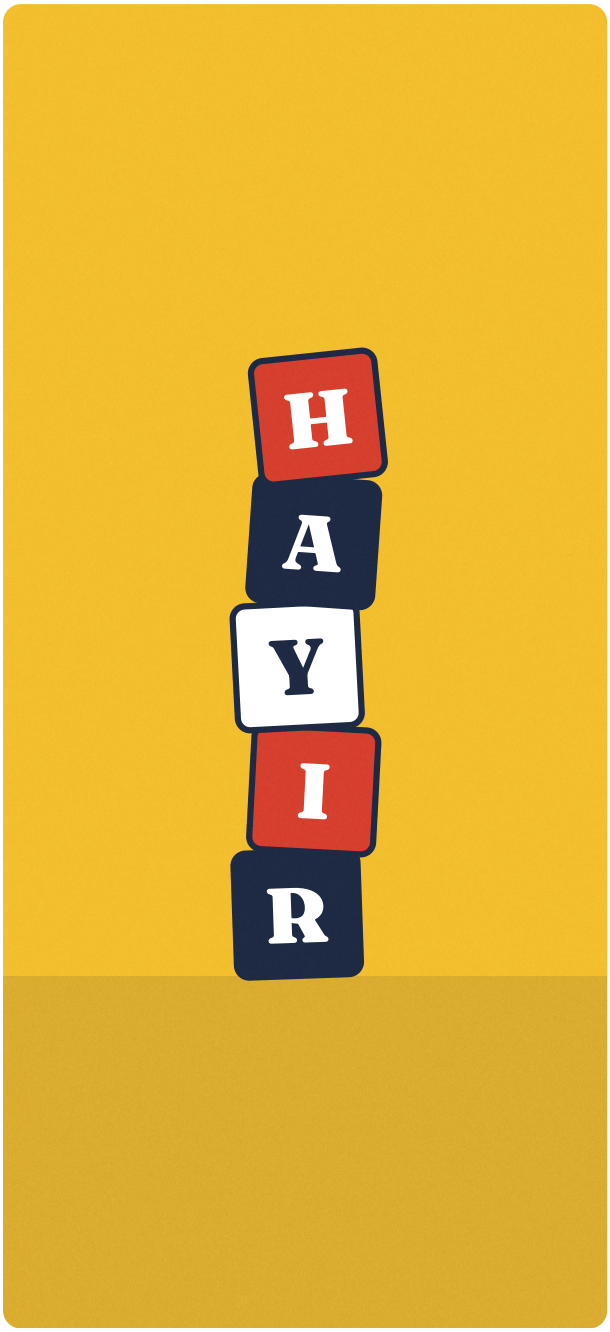
Okul yöneticisi olduğum zamanlarda arkadaşına zarar veren bir anasınıfı çocuğu için rehberlik öğretmenimiz veliyi okula çağırmış ve evde bir gün boyunca tablet ile oynamama yaptırımı uygulanmasını rica etmişti. Anne daha okulun kapısından çıkmadan ağlayan çocuğuna sarılıp onu öpüçüklere boğmuştu. Anne bu yolla çocuğu ne yaparsa yapsın onayladığı ve arkasında duracağı mesajını vermiş ve daha büyük kabahatler işlemesi için onu cesaretlendirmiştir.

Okulda bazı küçük çocukların pabuçlarını giyebilmek için öğretmenlerine ayak uzattıklarına da tanık oluyordum. Evde "paşa, prenses" muamelesi görerek ağızlarına kaşıkla yemek verilmesine alıştırılmış çocuklar zamanla çevrelerindeki tüm yetişkinleri kendilerine hizmet etmekle yükümlüymüş gibi görebiliyorlar.

> *Çocuklar duyduklarından ziyade gördüklerinden öğrenir.*

Çocuklar duyduklarından ziyade gördüklerinden öğrenir. Elinden cep telefonunu bırakmayan bir ebeveynin çocuğuna tabletini bıraktırma çabası kolay kolay sonuç vermez. Trafikte küfreden veya çalışanlara kaba davranan bir yetişkinin çocuğunun arkadaşlarına nazik davranmasını bekleyemeyiz.

Okullarda rastladığım hatalı ebeveyn tutumlarına başka örnekler de verebilirim.

Bazı anne babalar sadece kendi çocuklarını değerli görerek diğer çocuklara "çirkin ördek yavrusu" muamelesi yapabiliyor. Benim çocuğum neden en arka sırada oturuyor diye öfkeleneni mi ararsınız; kendi çocuğunun dersi sabote etmesine "çocuktur olur böyle şeyler" diyerek aldırmazken, çocuğuna yapılan bir uyarıyı "psikolojisi bozuldu" diye öğretmeni CİMER'e şikâyet edeni mi ararsınız; yoksa çocuğu başkasına vurduğunda "aferin" derken, kendi çocuğuna çelme takan oyun arkadaşını dövmeye kalkışanı mı... Hani ne derler ya "balık baştan kokar." Çocuklar sabırlı olmayı, paylaşmayı, teşekkür etmeyi, özür dilemeyi, başkalarının haklarına saygı duymayı öğretmenlerinden önce ailesinde öğrenir. Ebeveynler çocuklarına rol model olduklarını akıllarından çıkarmamalıdır.

İş yoğunluğundan dolayı çocukla yeterince vakit geçirilmediğinde de hırçınlık görülebilir. Çocuğa zaman ayırmanın en pratik yolu da çocuğu ev meşguliyetine ortak etmektir. TV izlerken, yemekte, temizlikte onunla konuşarak, sorularını sabırla cevaplayarak ve küçük sorumluluklar vererek çocuğun ilgi ihtiyacı karşılanabilir.

Buradan bir çağrı da MEB yetkililerine yapalım. "Ebeveyn Eğitim Merkezleri" kurarak çocuk sahibi olacak çiftlere evde çocukların nasıl "terbiye edilebileceği" katılımın zorunlu olduğu çalıştaylarla öğretilebilir. Böylece toplumda kronikleşmeye yüz tutmuş şiddetin, vicdansızlığın, haksızlığın, bencilliğin ve saygısızlığın kaynağına da inilmiş olur.

Dr. NEVZAT ADİL KİMDİR?

Resmi ve özel eğitim kurumlarında öğretmenlik, okul müdürlüğü ve genel müdürlük yaptı. Halen özel okul kuruluş ve geliştirme alanında danışmanlık ve yapay zeka uygulamaları için metin yazarlığı yapmaktadır. "Ebeveynlere Balonlar" kitabının yazarıdır.

HER YERE GİDİP HİÇBİR YERE VAR(A)MAMAK

Mekânlar, kıyafetler ve sofralar aynılaşırken

"Gittiğimiz her yer, giderek geldiğimiz yere benziyor."

Doç. Dr. Ahmet Fatih KARAKAYA

Eskiden bir şehre vardığınızda nerede olduğunuzu anlamak için tabelaya bakmanız gerekmezdi. Şehir kendini anlatırdı. Mardin'in sarı kalker evleri, yamaca basamak basamak yaslanan dokusu ve yaz gecelerinde yatakların serildiği damlar kurak bir iklimde, eğimli bir arazide ve iç içe geçmiş komşuluklarla yaşamanın biçimiydi. Amsterdam'ın dar, yüksek tuğla evleri ise suyla, ticaretle ve kıt toprakla kurulmuş bir ilişkinin sonucuydu. Çatıdan sarkan vinç kirişleri, eşyaların merdivenden değil pencereden taşındığını hâlâ hatırlatır. Mardin başka türlü yaşadığı için Mardin'dir. Amsterdam da öyle.

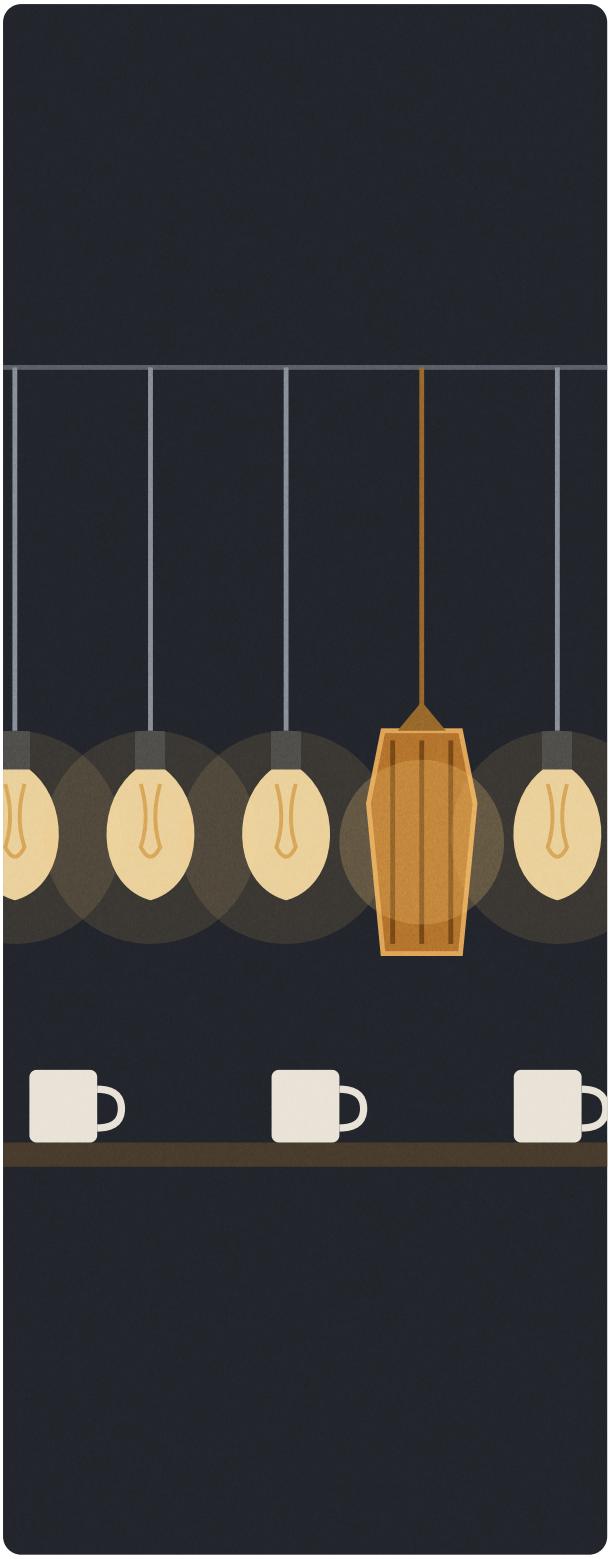
Bir evin biçimini iklim ve malzeme tek başına belirlemez; aynı iklimde yan yana yaşayan topluluklar bambaşka evler yapabilir. İklim ve malzeme sınırları çizer, kültür ise bu sınırların içinde seçimler yapar. Bu seçimler yereldir; çünkü taş yakındaki ocaktan, ahşap çevredeki ormandan gelir, ustalar da malzemeyi geleneğe uygun kullanır.

Sanayi devrimi ile demiryolu malzemeyi çok uzaklara taşıdı; çimento, çelik ve cam her iklimde aynı davranmaya başladı. Modernizm için bir yere bağlı kalmak, yerel olmak bir kusurdu ve bundan kurtulmak bir hedefti. Bugün cephe kaplaması başka kıtadan, mobilya başka bir ülkeden, armatür üçüncü bir yerden geliyor; tasarım fikri ise çoğu zaman sosyal medyadan. Dünyanın dört bir yanında birbirinin kopyası gibi duran kafeler ne Berlin'e ne Seul'e aittir. Ham ahşap masalar, çıplak ampuller, beyaz metro fayansları aynı platformlarda gezinen aynı zevke aittir. Evler benzeştikçe evde yaşama biçimi, kafeler benzeştikçe buluşma biçimi, çarşılar AVM'ye dönüştükçe alışveriş yapma biçimi benzeşiyor. Mekân davranışı biçimlendirir; aynı mekânlar ise zamanla aynı alışkanlıkları üretir.

> ***Kıyafet artık nereli olduğumuzu değil, hangi tedarik zincirine bağlı olduğumuzu söylüyor.***

Aynılaşma kıyafetlerimize de uzanıyor. Bir zamanlar Anadolu'da bir kadının başındaki oyaya bakıp hangi yöreden geldiğini, hatta evli olup olmadığını okuyabilirdiniz. Kıyafet, insanın üzerinde taşıdığı bir kimlik belgesiydi. Bugün aynı kot pantolon, aynı beyaz spor ayakkabı ve aynı kapüşonlu her sokakta karşımıza çıkıyor. Hızlı moda zincirleri bir koleksiyonu aynı hafta içinde İstanbul'un vitrinlerine asıyor, bir-iki yıl sonra aynı kıyafetler ikinci el balyalar hâlinde Afrika pazarlarına ulaşıyor. Aynı gömlek İstanbul'da ayrışmanın, Afrika'da benzemenin işareti sayılıyor. Oysa ikisi de aynı raftan geliyor. Kıyafet artık nereli olduğumuzu değil, hangi tedarik zincirine bağlı olduğumuzu söylüyor.

Sofrada da durum farklı değil; "McDonaldlaşma" denilen süreçte dünyanın her yerinde aynı menü, aynı porsiyon, aynı tat sunuluyor. Bu kavram yemekten fazlasını anlatıyor: Hız, ölçülebilirlik ve öngörülebilirlik. Bir hamburgerin her ülkede aynı gramajda, aynı sürede, aynı tatta çıkması bir başarı sayılıyor. Oysa yemeğin değeri bir zamanlar yerel olmasından gelirdi.

Ekmek yöreden yöreye değişir, aynı yemeği her ev başka pişirir, sofralar mevsim ve iklime göre şekillenirdi. O zamanlar bir yemeği tatmak bir yeri tanımaktı; bugün her yerde aynı tadı tanıyoruz.

Yabancı bir şehirde tanıdık bir tabela aradığımızda aslında yeri değil, o yerin riskini kaldırmak istiyoruz.

Bu yüzden başka bir ülkeye gittiğimizde tanımadığımız şeylerden çok tanıdıklarımızla karşılaşıyoruz. Teknoloji bizi dünyanın her yerine götürebiliyor; ama gittiğimiz her yer, giderek geldiğimiz yere benziyor. Yerin renkleri soluyor, sokakların kıvrımları düzleşiyor, kumaşların deseni siliniyor, sofraların tadı birbirine karışıyor. Bu aynılık bize yalnızca dayatılmıyor; belki biz de onu istiyoruz. Her yere gidip hiçbir yere varamıyoruz; belki de artık varmak istemiyoruz.

DOÇ. DR. AHMET FATİH KARAKAYA KİMDİR?

2009'dan beri TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Öğretim Üyesidir. Çalışmaları; uzaktan ve dijital tasarım eğitimi modelleri, işbirlikçi ve disiplinler arası tasarım süreçleri, genişletilmiş gerçeklik (XR) teknolojilerinin eğitim ve mekânsal deneyim bağlamındaki kullanımları ile yeni ve yükselen teknolojilerin tasarım, öğrenme ve kullanıcı deneyimi üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

9. Sayı

Kasım 2026